

Je obecně známo, jak pronikavým způsobem uplatnili se v celkové linii romantické poezie činitelé povahou svou vnější: výsledná individualistní filosofie liberalismu a současné podmínky psychologické, kořenící v hospodářské struktuře své doby. Zašli-li bychom ještě hlouběji v minulost, i tam četnými doklady ověřili bychom pravdivost a všeplatnost teze, že umělecké dílo zákonně vyrůstá z nejnvnitřnějšího ducha doby, je spoluurčováno její vazbou společenskou. Je to zákon, nutnost, vývojový princip a regulativ — nelze mluvit ani o právu, ani o povinnosti. Přirozeno, že tato tendence doby a prostředí, mnohdy velmi hluboko skrytá krátkozrakosti denního života, může se v tvůrčím jedinci projevit odlišným směrem, vybit rozmanitým způsobem, to podle povahových předpokladů tvůrcových. Poezie myšlenkového i citového života našeho připouští přinejmenším stejně tolik ideových a tvárných nuancí jako poezie romanticko-liberalistní v nejbohatším svém rozkvětu. Nemůžeme věřit, že možnosti kolektiva sociálně zformovaného a duchovně smeleného byly by omezenější než bohatství skutečnosti i představ, jež přináší individualistně vypjatý jedinec. Ale proč chceme říkat své poezii socialistická? Mnohým čpí to příliš zápachem politické každodennosti a mnozí by raději říkali a slyšeli: poezie sociální.

Nikoliv. Sociální je každý tvůrčí čin, kladné zmnožení kulturního pokladu, každá tvorba v duchu a pravdě; z pojmu

tvorby vylučujeme matnost eklektikovu nebo hráčkářství diletantovo. Sociální byla tvorba nejopravdivějších básníků období romantického, sociální byla i tzv. poezie civilní bezprostředně před válkou, o níž přece nelze říci, že by byla revolučně socialistickou; byla ušlechtilým produktem osvíceného demokratismu, jehož pozdním mluvčím a apoštolem byl prezident země Walt Whitmanovy; apoštol trapně desavuoovaný vývojem dějinným, jak dnes již vše shodně svědčí. Socialita, pospolitost byla zde vždy. Šlo ale o různá hlediska, rozmanitá kritéria pro ni. Jinak ji hodnotil feudalismus, jinak ji vciťoval a formuloval liberalismus; podstata naší revolučnosti je v tom, že konečně chceme dát obecné pospolitosti, což jejího jest. Proto poezie naše, hlas doby a předjetí budoucnosti je a zůstane tvorbou povýtce socialistickou.

Socialismu nerozumíme jako úzce vymezené směrnici politické, ale jako rozsáhlé, vše objímající a vyčerpávající vlně společenské a kulturní, již jest nazíratí, ceniti a souditi spíše sociologicky a duchově než zplošťovat ji zorným úhlem kramářského partikularismu politického; socialismus je dnes duchovým majetkem, pojítkem, chlebem a životem miliónů a miliónů, je myšlenkou, citem a vůlí, je zkrátka dobou a doba jím. Buďme pozorni k své době! S osudovou neúprosností a nevychýlitelností kráčí přes estétovu netýkavkovost, pohoršenou živelným vpádem socialismu v tvůrčí oblast uměleckou. Nás by více, mnohem více zarazila nepřítomnost tohoto jevu, přirozeně prostého. Pozastavili bychom se nad bezmocnou chabostí socialismu po stránce kulturní, byli bychom smutni nad jeho uměleckou neproduktivností. Používalo by se toho jako očitého důkazu neživotnosti, výlučné abstraktnosti, praktické neuskutečnitelnosti idejí a životních metod socialistických. Socialistická poezie, toť pro nás tedy následná samozřejmost vývojová, spolu ustavičně vciťovaná radost ze zmáhání nových úkolů a problémů, stékání nedotčených srázů motivových. Nelze ani mluvit o sebeobětování.

Umělec sebe neobětuje nikdy, věda, že by obětoval své umění. Umění nelze obětovat. Oběť není uměním. Proto

nepředstavujeme si socialistickou tvorbu ve funkci propagátora běžných postulátů politických. V hlati přítomnosti musí se obrazit velebný zásvit a odraz věčnosti. Básník ústy přítomna musí usilovat vyslovit něco věčně nepřekonatelného a nepopíratelného, přítomným zápasem osvobodit ze zakletí zákonně platnou hodnotu, jež přiřazena k hodnotám časových rozpětí uplynulých svítit bude na cestu budoucnosti. Slovem: básník chtě nechť je umělecký mluvčí a tvůrce své doby. Má-li být pravým umělcem, musí najít plnoprávný a mravně pravdivý její výraz a tvar. A právě pro tuto zákonnou nutnost je určitému vývojovému úseku se svéráznou vnitřní atmosférou přiřčena role naprosto pasívní při budování celistvé účinnosti toho kterého díla uměleckého. Jedno nesmí básník připustit: aby současnost zvnějšku doplňovala a podepírala výsledné vyznění jeho tvorby.

V tom okamžiku znehodnocuje naprostost svého umění, snižuje je na přísluhovače každodenní nepodstatnosti, přiznává jeho neschopnost k tomu, aby toliko svými, řekl bych přímými prostředky uměleckými prodral se k duši své doby. Umění přestává být uměním. Umění má na svém štítě devizu věčnosti. Ale v té chvíli, kdy tzv. časové hlasatelské umění je zbaveno spolupráce své doby, spolupráce hmotné i citově receptivní, a hlavně této, v tom okamžiku, kdy vývoj skutečností utrhně časové poezii bezohledně půdu pod nohama, zbaví ji opodstatňujícího pozadí a jepičí perspektivy, v té chvíli je odhozena jako něco, co výměnou dobových kulis ztratilo své mravní oprávnění, pozbylo uměleckého *raison d'être*. Honosná a obdivovaná dřívě stavba zřítí se truchlivě v několik beztvárných trosek, klesá zvolna v pouhý předmět bádání literárněkritického. Netřeba se šířit. Tento zjev vývojové korektury a cenzury je u nás nejdůvodněji dokumentován a nejvýznačněji osvětlen poměrem mezi hodnocením vrstevníků a kritickým nazíráním dneška na tvorbu Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha.

Chci, aby mi bylo rozuměno. Hořejšími řádky nepostuluji snad člověcké vyvyšování nad nivó současnosti, nevybízáím

k útěku z přítomnosti. Ani středověkému asketovi nepodařilo se stát nad svou dobou; právě svou odlučivostí nejhloběji z ní vyrůstal. Mravním příkazem, vlastně aktem životní sebeobranou pro každého z nás je, abychom se však postavili právě v střed dobového dění, v těžiště dramatického konfliktu, ovšem abychom se tam postavili jen v hranicích svých prostých schopností, zatímco na básníku je, aby stanul v časném kvasu a varu ne jako bytost dotvořující, ale jako síla vedoucí a povýtce tvůrčí, umělec. Umělec je ovšem též člověk. Ale umělec koriguje a usměrňuje člověka, obnažuje, tvoří jej. Toť jeho význam a toť jeho poslání. A tvorba? Toť vždy něco obráceného tváří k východu slunce, toť něco s tváří k budoucnosti.

Tvorbě, jež spoléhá na spolupracovnícký příspěvek současného ovzduší na docílení svého účinu, nutně je předem vzata možnost plného proniknutí k duchovému smyslu určité vyjaté doby. Básníkův vtínavý a jednotící zřetel je tříštěn spoustou řečnických improvizovaných drobností, změní povrchových podřadností, jeho vnitřní vid je zváben jiskřením barev a chvěním nálad, náročně vtrhujících v oblast jeho senzitivity, místo aby z bouřlivě vzdutého proudu událostí vyrýžoval vnitřní pravdu své doby, danou perspektivou, již má být schopen, na rozdíl od opotřebované krátkozrakosti ostatních, aby našel duchové evangelium, určující její činné projevy, aby tektonikou svých rytmů konstruoval základní její tvar, oproštěný a zmocněný. Čili: neznám expresionisty, jenž neemancipoval by se bezvýhradně od tvůrčí pomoci přítomnosti v konečném, zejména citovém a mravním účinu svého díla.

Jak vidno, těsně živoucí velnutí faktického dění v motivický okruh naší poezie chová v sobě, v samých svých bytostných podkladech, značné nebezpečí pro umělce, právě tak jako bylo překonávati poezii nacionálního vznětu úskalí, jehož hrozivost je povětšinou odvislá od uměleckého vkusu a potence tvůrcovy.

Naproti tomu však nutno zdůraznit velké plus, jež přináší revoluční poezie a socialistické umění. Umění včerejška pod-

trhávalo soběstačnou absolutnost formy jako svrchovaného činitele, jako podmínku a umělcův účel; poezie dneška zdůrazňuje prvorozenství ducha, úhel a směr ideového zoru, barvu vnitřního světla. A na těchto předpokladech teprve vytýčujeme eticky povinnou a pravdivou zákonitost formy; je nám něčím druhotným, ale proto ne méně nezbytným a podmiňujícím; je něčím následným a chceme po ní, aby byla projevem důsledným. O tom ostatně bude snad ještě příležitost promluvit jindy. Ale jedno je jisto. Duch revoluční poezie je duchem revoluční doby. Svědomí doby je socialistické. Životní koncepce naší poezie musí být socialistická. To je poselství budoucnosti. Připravujme příští a rovnejme cesty její!

(Den, kulturní list, r. I, č. 20, 28. 11. 1920, str. 1—3)

Doba se rozlomila. Za námi zůstává starý čas, odsouzený k zpráchnivění v knihovnách, a před námi jiskří nový den. Je nutno, aby všichni promluvili. Je ale také nutno, aby počali stavět pro nový život. Dnes přicházejí mladí umělci a literáti, malíři, architekti i herci, všichni jako rodina, společně, aby se postavili do předního šiku s těmi, kdož nosí modré haleny a kdo jdou bojovat za nový život, neboť buržoa za něj bojovat nepůjde.

Artuš Černík, Josef Frič, Josef Havlíček, Adolf Hoffmeister, Karel Prox, Jaroslav Seifert, Ivan Suk, Ladislav Süß, Vladimír Štulc, Karel Teige, Vladislav Vančura, Karel Vaněk, Karel Veselík a Alois Wachsmann ustavili se v Umělecký svaz Devětsil. Ptáte se snad, proč? Protože jsou si vědomi dobře toho, že jednotlivec sám o sobě organizačně, ba ani umělecky ničeho velkého nedosáhne. K tomu je třeba skupiny lidí spojených novou myšlenkou, aby toho mohli dosáhnout. Ať jsou jakkoli mladí a ať mají sebevíce skromnosti, musí si to uvědomit. Neboť stará literatura, ať už se zvala jakkoli, byla vždycky třídní, hověla vždycky požadavkům bohatých. Ale oni jsou mladí, jsou revoluční, a proto nemohou jinak nežli jít s těmi, kdo jsou také revoluční — a to je dělnictvo.

„Malý křikloun, který se střídavě zval expresionismem, kubismem, futurismem a orfismem, narozený léta Páně 1909, zemřel roku 1919...“ poznali mladí ruští umělci, a mají